

Winid, Bogusław W.

"Empire Without Tears. America's Foreign Relations, 1921-1933", Warren I. Cohen, Philadelphia 1987 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 80/3, 602-604

1989

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

„Feministki wbrew sobie”, wydaje się to jednak rozwiązaniem połowicznym. Przed I wojną światową tylko w odniesieniu do nader wąskiej grupy kobiet ukraińskich daje się użyć określenie „feministki”. Można też książkę zarzucić brak map. Wydana jest bardzo solidnie, estetycznie, na dobrym papierze, zawiera kilkanaście zdjęć, bardzo porządnie zestawioną bibliografię (tytuły polskie podane niemal bezbłędnie) i indeks.

Halina Górską

Warren I. Cohen, *Empire Without Tears. America's Foreign Relations, 1921—1933*, Philadelphia 1987, s. 138.

Interpretacje amerykańskiej polityki zagranicznej w latach dwudziestych XX w. wzbudzają wśród historyków kontrowersje i polemiki. Najnowsza praca Cohena pomyślana została jako próba skrótowej syntezy tych zagadnień. Autor adresuje swą książkę, jak podkreśla we wstępie, głównie do studentów historii pozbawionych dotychczas, według niego, syntetycznego opracowania dziejów dyplomacji amerykańskiej tego okresu. Zdziwienie czytelnika budzi w tym miejscu fakt, iż Cohen pomija zupełnym milczeniem monografię Lewis Ethan Ellisa, „Republican Foreign Policy” 1921—1933”, New Brunswick, N. J. 1968. Autor specjalizował się dotychczas w zagadnieniach dotyczących polityki amerykańskiej w Azji Południowo-Wschodniej¹.

Amerykańskiej polityki zagranicznej owych lat nie określa jako „izolacjonizm”. W okresie tym, jego zdaniem, międzynarodowa aktywność Stanów Zjednoczonych osiągnęła niespotykaną dotychczas skalę.

Zakładając podręcznikowy charakter monografii autor ograniczył aparat naukowy do minimum (14 przypisów oraz lista wybranych pozycji literatury przedmiotu). Dążył także do możliwie największej generalizacji. Interesujący efekt przyniosło rozpatrywanie wydarzeń historycznych nie pod kątem poszczególnych państw czy kontynentów, lecz ich miejsca w ogólnych tendencjach dyplomacji amerykańskiej. Dało to lepszą możliwość przeprowadzenia analizy generalnych założeń polityki międzynarodowej.

Pracę otwiera prezentacja dyplomacji amerykańskiej w okresie obejmowania władzy przez Warrena G. Hardinga (1921). Zastał on w spadku po Woodrow Wilsonie dobrze zorganizowany i sprawnie działający aparat Departamentu Stanu i Departamentu Handlu, odgrywającego coraz większą rolę w kształtowaniu polityki zagranicznej. Niejako „niezauważalnie” Stany Zjednoczone stały się największą potęgą gospodarczą i finansową świata. Stwarzało to nieznanne uprzednio problemy, ale i tworzyło nieistniejące dawniej możliwości rozwoju gospodarczego. W tym kontekście, nawet odrzucenie Traktatu Wersalskiego przez Senat USA nie wywarło, według autora, decydującego wpływu na rozwój amerykańskiej polityki zagranicznej.

Drugi rozdział pracy poświęcono podstawowej, zdaniem Cohena, roli czynników ekonomicznych w kształtowaniu dyplomacji Stanów Zjednoczonych. Autor dość dokładnie stara się naświetlić wpływ finansistów i bankierów na politykę Waszyngtonu. Szczególną rolę przypisuje on Thomasowi W. Lamout, którego opinie miały mieć często decydujące znaczenie. Przedstawiając masowy napływ kapitałów amerykańskich do Europy, zgodnie z dotychczasowymi ustaleniami historiografii, Cohen omawia przyjęcie planów Dawesa i Younga². Wykorzystując badania Josepha Br and esa analizuje

¹ Najważniejsze z jego opublikowanych prac to: *The American Revisionists. The Lessons of Intervention in World War I*, Chicago 1967; *America's Response to China. An interpretative History of Sino-American Relations*, New York 1971; *The Chinese Connection*, New York 1978; *Dean Rusk*, Totowa, N. J. 1980.

² J. H. Wilson, *American Business and Foreign Policy*, Lexington 1971, s. 131—174 oraz M. J. Hogan, *Informal Entente: The Private Structure of Cooperation in Anglo-American Economic Diplomacy, 1918—1929*, Columbia 1977, s. 68—72, 223—226.

działalność Departamentu Handlu, który pod kierunkiem Herberta Hoovera osiągnął w latach 1921—1928 niespotykane dotychczas znaczenie³. Autor podkreśla też istnienie w kołach rządowych rozbieżności w sprawach pożyczek dla Chin i Japonii. Preferencje banków dla stabilnej i w pełni wypłacalnej Japonii działały tu wbrew interesom dyplomacji amerykańskiej, pragnącej wesprzeć słabsze gospodarczo Chiny, co z finansowego punktu widzenia uważano za ryzykowne. Autor podkreśla również niespotykaną uprzednio ekspansję amerykańskich korporacji gospodarczych. W jej wyniku lata dwudzieste przyniosły, według niego, poważne zmiany w rozmieszczeniu i strukturze międzynarodowej produkcji przemysłowej.

Następny fragment pracy ilustruje wysiłki polityczne mające doprowadzić do utrwalenia pokoju, a jednocześnie zabezpieczyć amerykańskie inwestycje zagraniczne. W tym kontekście autor interpretuje przebieg Konferencji Waszyngtońskiej (1931), poparcie USA dla Układów Lokareńskich (1925) oraz Paktu Kellogg-Briand (1928). Fiasko wejścia Stanów Zjednoczonych do Trybunału Międzynarodowego w Hadze, Cohen wiąże z subiektywnymi błędami taktycznymi podczas negocjacji i głosowania w Senacie USA.

Czwarty rozdział monografii zatytułowany „The Response to Revolution and Instability” omawia kontakty międzynarodowe, w których zaangażowane były Stany Zjednoczone. Cohen rozpoczyna analizę od stosunków z Meksykiem, które w połowie lat dwudziestych miały grozić nawet wybuchem wojny. W basenie Morza Karaibskiego autor dotrzyma stopniową tendencję do wycofywania okupacyjnych oddziałów wojskowych i zastępowania ich miejscowymi siłami mogącymi gwarantować stabilizację polityczno-gospodarczą (Haiti, Dominikana, w pewnym stopniu Nikaragua).

Częściowe uspokojenie Dalekiego Wschodu Cohen wiąże raczej z dobrą wolą japońskiego ministra spraw zagranicznych Kijuro Shidehary niż z działaniami dyplomatycznymi Stanów Zjednoczonych. Stosunki amerykańsko-radzieckie analizuje pobieżnie. Mimo braku formalnego uznania politycznego, wymiana handlowa i gospodarcza z ZSRR rozwijała się dynamicznie. Słusznie też uwypukla autor znaczenie Ameryki w finansowej stabilizacji Zachodniej Europy, ale i chwiejność wypracowanego systemu, uzależnionego od stałego napływu nowych pożyczek zza oceanu.

Ostatni fragment pracy poświęcony został polityce zagranicznej w okresie prezydentury Herberta Hoovera (1929—1933), zdominowanej załamaniem gospodarczym i kryzysem ekonomicznym. Okres ten przyniósł gwałtowną zmianę dotychczasowego układu stosunków międzynarodowych. Autor podkreśla niepowodzenie planów i konferencji rozbrojeniowych (poza londyńską 1930) oraz załamanie wymiany handlowej. Wydaje się dziwne, iż poświęca zaledwie jedno zdanie zmianie charakteru stosunków finansowych, omawianych szeroko w poprzednich częściach monografii. Moratorium Hoovera (1931) oraz zaprzestanie w następnych latach przez większość państw europejskich spłat kolejnych rat długów wojennych, należało potraktować z większą uwagą, podobnie jak stosunek USA do zmian politycznych na starym kontynencie (np. destabilizacja polityczna Niemiec 1931—1933).

Cohen koncentruje uwagę na kwestiach Dalekiego Wschodu a szczególnie agresji Japonii w Mandżurii. Podkreśla nieumiejętność, ze strony Hoovera i sekretarza stanu Henry L. Stimsona, skutecznego przeciwstawienia się nowym jej podbojom. Ciekawe są spostrzeżenia dotyczące zdezorientowania amerykańskich ruchów pokojowych wobec rozwoju inwazji japońskiej. Cohen nie uważa Hoovera za odpowiedniego polityka, mogącego uporać się z problemem kryzysu gospodarczego oraz agresywnością Hitlera i japońskich generałów.

W epilogu autor dokonuje próby podsumowania osiągnięć i porażek kolejnych (Harding, Coolidge, Hoover) republikańskich prezydentów podczas ich 12—sto letnich rządów w Waszyngtonie. Jego zdaniem, gospodarcza, finansowa i polityczna aktywność Międzynarodowa Stanów Zjednoczonych wyraźnie wzrosła jednakże kryzys gospodarczy oraz zmiany polityczne w Europie i Japonii na początku lat trzydziestych załamały dotychczasowe założenia amerykańskiej polityki

³ J. Brandes, *Herbert Hoover and Economic Diplomacy: Department of Commerce Policy, 1921—1928*, Pittsburg 1962.

zagranicznej. Według Cohena rozwój wydarzeń unaoczniał, iż niemożliwa jest dalsza egzystencja Ameryki jako mocarstwa bez rozbudowy armii i floty wojennej, zdecydowania na użyciu siły w wypadkach kryzysowych oraz stworzenia systemu bezpieczeństwa zbiorowego. „Mocarstwo bez łez”, jak pisze, nie mogło już istnieć.

W monografii sprawy Polski nie są poruszone. Jedyna wzmianka, pośrednio jej dotycząca, mówi o małym, według autora, znaczeniu państw Europy Środkowo-Wschodniej i Belgii w ogólnym bilansie europejskim.

Mimo pewnych luk i uproszczeń, praca Cohena wydaje się ciekawą próbą syntetycznej analizy głównych wątków polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych w latach dwudziestych i na początku lat trzydziestych XX wieku. Może ona stać się jedną z częściej używanych przez studentów prac dotyczących dziejów dyplomacji amerykańskiej.

Monografię zamyka zawierający pewne nieścisłości indeks osobowo-rzeczowy.

Bogusław W. Winid

Janusz Skodlarski, *Epilog układu Sikorski-Beneš. Z dziejów polsko-czechosłowackich w latach 1939—1949*, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1988, s. 352.

Janusz Skodlarski jest autorem powstałej w połowie lat siedemdziesiątych pracy doktorskiej, poświęconej polsko-czechosłowackim stosunkom gospodarczym w latach 1947—1949 (por. s. 8, przyp. 10). Rozdziały od trzeciego do siódmego (179 stron tekstu) recenzowanej monografii zostały napisane w oparciu o wspomnianą dysertację i stanowią niewątpliwie oryginalny wkład autora do nauki historycznej. W rozdziale pierwszym (57 stron tekstu) Skodlarski zajął się kwestią planowanej podczas wojny przez rządy emigracyjne polski i czechosłowacki koncepcji stworzenia konfederacji obu państw. W rozdziale zaś drugim (47 stron tekstu) dokonał próby omówienia polsko—czechosłowackich stosunków politycznych w latach 1944—1947, gdy w Polsce i Czechosłowacji (w tym drugim przypadku od roku 1945) instalowano nowe ekipy kierownicze w większym lub mniejszym stopniu realizujące interesy komunistów.

Dla tak stworzonej sztucznej konstrukcji, autor przyjął założenie nie do zaakceptowania z historycznego punktu widzenia. Potraktował bowiem „powojenny związek gospodarczy jako zmodyfikowaną koncepcję prezentowaną przez Władysława Sikorskiego i Eduarda Beneša” oraz dostrzegł w owym według niego związku gospodarczym „potwierdzenie ciągłości idei integracyjnej zrodzonej w okresie II wojny światowej” (s. 6). Innymi słowy Skodlarski wystąpił z tezą, jakoby zawarcie przez władze warszawskie i praskie na początku lipca 1947 roku wielu umów gospodarczych stanowiło zakończoną przynajmniej częściowym sukcesem kontynuację wojennych wysiłków rządów emigracyjnych na rzecz powołania konfederacji polsko-czechosłowackiej.

Wydaje mi się w tym miejscu konieczne wyjaśnienie kilku spraw. Polskie władze na emigracji pragnęły takiego ułożenia stosunków w powojennej Europie Środkowo-Wschodniej, aby na przyszłość nie tylko Niemcy, ale również Związek Radziecki pod kierownictwem Józefa Stalina, nie zagrażały integralności i niezależności państw tego obszaru. Niezbędnym wydawało się więc powołanie związków regionalnych między średniej wielkości i niedużymi organizmami państwowymi, narażonymi na tego rodzaju niebezpieczeństwa. Sprzeciw Stalina, którego zasięg władzy rozszerzał się w miarę klęsk zadawanych Rzeszy hitlerowskiej przez Armię Czerwoną a pozycja w stosunku do anglosaskich sojuszników ulegała wzmocnieniu, sprawił, iż strona czechosłowacka wycofała się z rozmów z rządem polskim na temat konfederacji. Prezydent Beneš doszedł bowiem do wniosku, że zdoła sam na sam ze Stalinem wynegocjować korzystne warunki dla czechosłowackich władz emigracyjnych. Dalsza przyszłość wykazała, jak bardzo pomylił się w swoich rachubach. Uzyskał bowiem jedynie odsunięcie w czasie momentu przejęcia pełni władzy przez czechosłowackich komunistów, za cenę zgody na odgrywanie przez nich bardzo poważnej roli już w roku 1945.